

- Vlajka prezidenta republiky (standarta prezidenta) je bílá, s okrajem skládajícím se z plamének střídavě bílých, červených a modrých. Uprostřed bílého pole je velký státní znak a pod ním na červené stuze podložené žlutými (zlatými) lipovými ratolestmi bílý (stříbrný) nápis *Pravda vítězí*.
- Státní pečeť tvoří velký státní znak podložený lipovými ratolestmi po stranách, kolem něhož je opis Česká republika.
- Státní hymna je tvořena první slokou písně Františka Škroupa na slova Josefa Kajetána Tyla *Kde domov můj*. Poprvé byla uvedena jako součást jevištní hudby pro Tylovu frašku *Fidlovačka* ve Stavovském divadle v Praze dne 21. 12. 1834. záhy se rozšířila po celé zemi a v roce 1918 se stala oficiální hymnou ČR.

<i>Kde domov můj, kde domov můj, voda hučt po lučinách, bory šumí po skalínách, v sadě skvst se jara květ, zemský ráj to na pohled!</i>	<i>A to je ta krásná země, země česká, domov můj, země česká, domov můj!</i>	<i>Česká státní hymna – Kde domov můj</i>
---	--	---

Neoficiálním symbolem našeho státu jsou České korunovační klenoty (insignie). Tvoří je koruna, jablko a žezlo. Královskou korunu dal na počest sv. Václava vytvořit r. 1346 císař Karel IV. Po něm bylo korunováno touto korunou 21 panovníků, posledním byl r. 1836 Ferdinand V. Královské jablko a žezlo pocházejí až ze 16. stol. Koruna měla být trvale uložena na lebce sv. Václava a snímána jen pro korunovace nebo výjimečné slavnosti konané v Praze nebo blízkém okolí, a to jen na jeden den. Klenoty jsou uloženy v korunní komoře na Pražském hradě. Jediným vstupem jsou dveře v rohu Svatováclavské kaple. K jejich otevření se musí sejít 7 držitelů klíčů, jimiž v současnosti jsou: prezident, předsedové Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu ČR, předseda vlády, primátor Prahy, pražský arcibiskup a probošt metropolitní kapituly u sv. Víta.

Právní základy státu

Ústava jako nejvyšší zákon státu

ÚSTAVA (konstituce) je právní akt nejvyšší právní síly, upravující principy určitého státu, organizaci veřejné moci, územní samosprávu a základní práva a svobody občanů. Ostatní právní normy mají z ústavy vycházet a být s ní v souladu.

Ústava má být základem pro zachování sociálního smíru a ochrany občanských práv a svobod a státní suverenity. Ústavy mohou být:

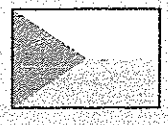
- **psané** – dokument, který má speciální uzákonění (většina států, např. USA, ČR)
- **nepsané** – vyvinuly se na základě zvyku (např. Velká Británie)

Ústavy jsou přijímány zákonodárným sborem nebo přímým hlasováním obyvatelstva (referendem). Podle postupu, jakým lze docílit ústavních změn, rozlišujeme ústavu:

- **flexibilní** (pružnou), k jejíž změně stačí přijetí prostého zákona
- **rigidní** (tuhou), jejíž změna vyžaduje zákon ústavní, tj. souhlas ústavní většiny členů parlamentu, příp. referendum (většina ústav)

Poznámky:

Poměr šířky vlajky k její délce je 2:3.

Nápis *Pravda vítězí* užívali už husité a král Jiří z Poděbrad. Na vlajce prezidenta je od r. 1920. kromě protektorátu, kdy byla bez hesla, r. 1990 byl nápis latinský (*Veritas vincit*), aby nemusel být v češtině i slovenštině.

Státní pečeť vznikla jako Pečeť království českého v letech 1429–1432 a zosobňovala český stát zejména při mezinárodních písemných aktech (smlouvách). Dnes uchovává pečetidlo státní pečeti prezident ČR.

Veřejnosti je umožněno klenoty zhlédnout jen při výjimečných událostech, ve 20. st. to bylo pouze devětkrát. Naposledy byly zpřístupněny r. 2003 u příležitosti 10. výročí existence ČR, 85. výročí vzniku ČSR a zvolení nového prezidenta, podívat se přišlo na 45 tisíc lidí.

Ústava nejstarší demokracie světa (USA) trvá s drobnými změnami již více než 200 let. Vyhlášena r. 1787, stala se praktickým příkladem principu dělby státní moci a systému brzd a rovnováh.

Vyjimečně bývá ústava přijata referendem všemi občany (např. ve Francii v říjnu 1958).

Jádrum každé demokratické ústavy je princip oddělení moci, princip brzd a rovnováh a s nimi spojený způsob jmenování a volby nejvyšších státních úředníků. Tento systém by měl zabránit zneužití státní moci proti občanům.

- **Princip oddělení moci** znamená, že je státní moc rozdělena na 3 složky s oddělenými pravomocemi (moc zákonodárná, výkonná a soudní). Ústava stanoví, jak je tato moc rozdělena a jak je uplatňována vzhledem k občanům ve společnosti.
- **Princip brzd a rovnováh** zaručuje, že se jednotlivé složky státní moci se svými pravomocemi navzájem vyvažují a omezují.

Ústava ČR

Historie naší ústavnosti souvisí s existencí různých státních útvarů na našem území. Lze rozlišit tři základní etapy našeho ústavního vývoje:

- 1848–1918 v rámci habsburské monarchie – ústavy absolutistického Rakouska byly tzv. oktrojované (vyhlášené rozhodnutím císaře bez souhlasu říšského sněmu); tzv. prosincová ústava z roku 1867 platila pouze v Rakousku (Předlitavsku), byla doplněna tzv. dubnovou ústavou z roku 1873, platila až do roku 1918
- 1918–1992 v rámci Československa – tzv. Prozatímní ústava byla schválena okamžitě po vzniku ČSR v roce 1918 podle francouzského vzoru, ústavy socialistického Československa měly spíš formální charakter, neboť umožnily obcházení lidských práv a protože státní orgány kontrolovala KSČ
- od r. 1993 v rámci samostatné České republiky

Současná Ústava ČR byla schválena Českou národní radou 16. prosince 1992 a nabyla účinnosti dnem 1. ledna 1993. Ústava ČR je složena z 8 hlav, které tvoří 113 článků:

- **Hlava I.** vymezuje v základních ustanoveních podstatu a zásady našeho demokratického státu a politického systému, státní moc a poměr občana k této moci či lidská práva. Hovoří se v ní i o hranicích státu, hlavním městě a státních symbolech.
- **Hlavy II.–IV.** stanoví pravomoci nejdůležitějších státních orgánů podle principu dělby moci na 3 složky a systému brzd a rovnováh. **Hlava II.** definuje dvoukomorový parlament (Poslaneckou sněmovnu a Senát). **Hlava III.** upravuje moc výkonnou, která je tvořena vládou, prezidentem a státním zastupitelstvím. **Hlava IV.** vymezuje moc soudní, tvořenou Ústavním soudem a soustavou soudů.
- **Hlava V.** zavádí nezávislou kontrolní moc v podobě Nejvyššího kontrolního úřadu, který vykonává kontrolu státního rozpočtu a hospodaření se státním majetkem.
- **Hlava VI.** hovoří o ústřední bance státu – České národní bance.
- **Hlava VII.** vymezuje územní samosprávu a členění státu.
- **Hlava VIII.** uvádí přechodná ustanovení v souvislosti s očekávaným zahájením činnosti Senátu a rozdělením Československa.

Lidská práva

LIDSKÁ PRÁVA jsou práva fyzických osob, která vyplývají z pouhé příslušnosti k lidskému rodu. Týkají se různých oblastí, v nichž jedinec nemá podléhat kontrole státu, pokud zároveň respektuje zákony. Vyplývají z lidské přirozenosti a principů humanity.

Poznámky:

princip oddělení moci
(viz str. 21)

princip brzd a rovnováh
(viz str. 22)

Československé ústavy neuznávaly šlechtické ani jiné výsady a nastolily rovnoprávnost žen.

K praktickému zrušení naší ústavnosti došlo Mnichovskou dohodou (1938).

Plné znění Ústavy ČR i ústav z let 1920, 1948 a 1960 lze najít na stránkách www.psp.cz.

Úvodní část ústavy – preambule – vyjadřuje hodnoty a tradice, ke kterým se stát hlásí. Preambule má i svůj právní význam – slouží jako pramen pro výklad případných sporných ústavních momentů.

Na dodržování ústavnosti v ČR dohlíží Ústavní soud ČR se sídlem v Brně.

Česká národní banka
(viz str. 97)

soustava soudů (viz str. 44)

K myšlence lidských práv přispělo křesťanství svým pojetím mravní rovnosti lidí a významem kladeným na lidskou osobnost.

Lidská práva jsou např. právo na život, osobní svobodu a bezpečnost, rovnost lidí, svobodu pohybu, pobytu, projevu a svědomí, právo společnické a shromažďovací, zákaz mučení, nelidského zacházení při výkonu trestu, nucených prací a další.

SVOBODA je stav bytosti jednající pouze ze své vlastní vůle, nezávisle na jakémkoli vnějším donucení. Vedle rozumu je nejvyšším atributem člověka.

Lidská práva jsou:

- univerzální (platná pro všechny)
- nezrušitelná a nezcizitelná (nelze je žádným postupem odejmout)
- nepromlčitelná (člověk o ně nemůže přijít tím, že je nevykonává)
- nezadatelná (člověk se jich nemůže vzdát)

Středověká společnost zakotvovala nerovnost a nesvéprávné postavení člověka ve společnosti v podobě nevoľnictví a poddanství. Zájem o lidská práva vzrůstal v 18. stol., současné pojetí lidských práv se však zrodilo až po 2. světové válce. Zásadním dokumentem, který upravil lidská práva, byla Všeobecná deklarace lidských práv v roce 1948. Den jejího vyhlášení, 10. prosinec, slavíme každoročně jako Mezinárodní den lidských práv. Roku 1950 byla uzavřena Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.

Listina základních práv a svobod ČR

V roce 1992 byla u nás přijata Listina základních práv a svobod a stala se součástí ústavního pořádku ČR. Je složena z preambule a 6 hlav (44 článků), které se věnují 5 základním okruhům práv (hlavy II-V):

1. Základní lidská práva a svobody - zaručují člověku důstojnost v základních oblastech jeho života, např. právo na život, nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, osobní svoboda, právo na lidskou důstojnost a ochranu jména nebo jiných údajů o své osobě, právo na majetek, nedotknutelnost obydlí, tajemství listovních, telefonických a podobných zpráv, svoboda pohybu a pobytu, svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání.
2. Politická práva - vytvářejí pro občany možnost účastnit se veřejného politického života, ochranu v rovině občanské a veřejné, např. svoboda projevu, právo na informace, petiční právo, shromažďovací právo, právo sdružovat se, právo volit.
3. Práva národnostních a etnických menšin - chrání před diskriminací, násilným tlakem většinového národa a před násilnou asimilací, např. právo na všestranný rozvoj vlastní kultury, právo na vzdělání v mateřském jazyku a jeho užívání v úředním styku.
4. Hospodářská, sociální a kulturní práva - garantují jistou úroveň života, která pro jednotlivce znamená důstojnou existenci a umožní mu rozvíjet svou osobnost, např. právo na svobodnou volbu povolání a právo podnikat, právo získávat prostředky pro životní potřeby prací, právo sdružovat se v odborových organizacích, právo na stávku, právo na odměnu za práci a uspokojivé pracovní podmínky, právo žen, mladistvých a zdravotně postižených na zvýšenou ochranu zdraví při práci, právo na důchodové a sociální zabezpečení, právo na ochranu zdraví, ochrana rodičovství a rodiny, právo na vzdělání, autorská práva k výsledkům tvůrčí duševní činnosti, právo na příznivé životní prostředí.

Poznámky:

Svoboda však není svévole, neznamená anarchii. Člověk, který chce žít ve společnosti, musí dodržovat její pravidla. Svoboda jednotlivce je omezena svobodou a právy ostatních lidí.

Prvním významným dokumentem ve vývoji lidských práv byla anglická Magna charta libertatum (Velká listina svobod) z roku 1215. Týkala se omezení pravomoci krále anglickými barony.

Základy všech moderních listin lidských práv položily Deklarace nezávislosti USA (1776) a francouzská Deklarace práv člověka a občana (1789). Vycházejí z teze, že lidé jsou ve své přirozenosti nositeli práv nezávislých od státní moci a existujících nad státem.

Listina je k dispozici na www.psp.cz.

Trest smrti byl v ČR zrušen v roce 1989.

Listina základních práv a svobod je součástí ústavního pořádku ČR, je stejně závazná jako ústava, proto s ní musí být všechny zákony a normy v souladu.

V koncepci lidských práv existuje řada diskutabilních témat, na která se názory různí (např. zákaz, resp. uzákonění trestu smrti, eutanazie, interrupce apod.).

- **5. Právo na soudní a jinou právní ochranu** – zajišťuje korektnost a spravedlnost soudního jednání, aby byla vyloučena justiční zvlé, např. možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu, právo obviněného odepřít výpověď, právo na obhajobu, právní pomoc, právo na veřejný proces bez průtahů, presumpce nevin, nikdo nesmí být dvakrát souzen za totéž.

Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezrcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnosti nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Hlava první Listiny základních práv a svobod z roku 1992

Lidská práva vstupují do mezinárodních vztahů – jedinec hájí svá práva proti vlastnímu státu a hledá ochranu u mezinárodního společenství. Nejvýznamnějším orgánem OSN, který sleduje dodržování lidských práv, je Komise pro lidská práva (sídlo v Ženevě). Rada Evropy ve Štrasburku iniciovala vznik dvou institucí na ochranu lidských práv – Evropskou komisi pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva, které umožňují individuální stížnosti na porušování lidských práv. S Radou Evropy souvisejí i dva základní dokumenty v oblasti lidských práv: tzv. Římská úmluva (1950) a Evropská charta sociálních práv (1961).

O ochranu lidských práv dbají i různé nezávislé organizace. Zásadní mezinárodní nezávislou organizací je Amnesty International, která se zvláště zaměřuje na podporu a ochranu politických vězňů, nespravedlivě stíhaných a perzekvovaných. U nás působila před rokem 1989 např. Charta 77 nebo Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), jehož úkolem bylo dokumentovat jednotlivé případy politické perzekuce a vystupovat na obranu politických vězňů. Významnou organizací mapující dodržování lidských práv a aplikaci mezinárodních norm je Český helsinský výbor.

Veřejný ochránce práv

V demokratických státech, od roku 2000 i v ČR, je zřízen institut veřejného ochránce práv, který přispívá k ochraně základních práv a svobod.

VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV (TJZV. OMBUDSMAN) působí k ochraně osob před nečinností úřadů nebo jejich jednáním, pokud je v rozporu s právem a neodpovídá principům demokratického právního státu.

Veřejný ochránce práv je volen Poslaneckou sněmovnou na období 6 let z kandidátů, které navrhuje prezident a Senát. Může být zvolen pouze dvakrát po sobě. Působnost ochránce se vztahuje např. na ministerstva, města a obce, Policii ČR, armádu, vězeňská či ústavní zařízení. Nevztahuje se však na Parlament ČR, prezidenta, vládu ani na soudy. Ochránce jedná na základě stížnosti občana nebo z vlastní iniciativy. Úřady jsou povinny poskytnout mu za určitých podmínek veškeré informace a předložit dokumenty, případně jsou povinny zjednat nápravu. Pokud případ nespadá do působnosti ochránce, může podání odložit a informovat občana o správném postupu.

Poznámky:

Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona účinného v době, kdy byl čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.

Listina říká: Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod...

Rada Evropy (viz str. 74)

logo Amnesty International

Slovo ombudsman je švédské (původ má v islandštině, *umbuk* = moc) a označuje osobu jednající v zájmu jiné osoby. Prvním veřejným ochráncem práv v ČR je JUDr. Otakar Motejl. Sídlem je Brno. Internetové stránky veřejného ochránce mají adresu www.ochrance.cz. Slib, který ochránce skládá, zní: *Slíbují na svou čest a svědomí, že svou funkci budu vykonávat nezávisle a nestranně, v souladu s Ústavou a ostatními zákony a že budu chránit neporušitelnost práv.*

Demokracie

toricky první forma demokracie (= vláda lidu, řec. *dēmos* = lid, *kratos* = vláda) rodila v řeckých městských státech (*polis*, např. Atény) v 6.-4. stol. př. n. l., i když se svobodní občané přímo podíleli na rozhodování hlasováním (demokracie přímá, plebiscitární). Otroci občany nebyli a na veřejné správě se nepodíleli.

zdější projevy demokracie se objevují v období renesance a reformace, méně k jejímu prosazení dochází až v boji amerického lidu za nezávislost a ve velké francouzské revoluci v 2. pol. 18. st.

Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni a jsou nadáni jistými nezcizitelnými právy, mezi něž patří právo na život, svobodu a budoucnost osobního štěstí. Že k zajištění těchto práv se ustavují mezi lidmi vlády, odvozující svou oprávněnou moc ze souhlasu těch, jimž vládnou. Že kdykoli počne být některá vláda těmto cílům na překážku, má lid právo ji změnit nebo zrušit a ustavit vládu novou, která by byla založena na takových zásadách a měla svou pravomoc upravenou takovým způsobem, jak uzná lid za vhodné pro zajištění své bezpečnosti a svého štěstí...

Deklarace nezávislosti ze 4. července 1776

souvislosti s rozvojem průmyslu a obchodu se střetávaly zájmy podnikatelských tříd (měšťanstva, buržoazie, kapitalistů) na jedné straně a pracujícího dělnictva na straně druhé. Snahy o změnu politických poměrů směrem k rovnosti všech občanů, nezadatelnosti lidských práv a suverenitě lidu postupně vedly k prosazení demokracie jako dominujícího politického systému, jakým je v moderní době.

Principy demokracie

DEMOKRACIE je forma politického zřízení, která umožňuje všem plnoprávným občanům účast na správě a řízení státu. Je založena na principu podřízení menšiny většině a uznání svobody a rovnosti občanů.

Mezi zásadní principy demokracie patří:

- princip suverenity lidu (lid je zdrojem veškeré státní moci)
- princip parlamentarismu (zákonodárná moc je obnovována cestou všeobecných voleb konaných v pravidelných intervalech)
- cílem státní moci je sloužit všem občanům (stát slouží lidem, nikoli lid státu)
- princip dělby moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní
- vztah občana a státu je vymezen právním řádem (právní stát)
- právně zakotvená základní lidská práva a svobody
- pluralita politických subjektů
- politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny, ale dbají na ochranu menšin
- decentralizovaná státní správa a samospráva
- právo na soukromé vlastnictví a svobodné podnikání
- ochrana a sociálně-ekonomické zabezpečení starých, nemocných a nezaměstnaných občanů
- svoboda tisku a projevu

Poznámky:

Tvůrcem aténské demokracie je Périklés (5. stol. př. n. l.).

Svobodní Řekové se scházeli 40krát ročně k jednání, výběr předsedajících se konal losem, soudy volili.

Ve skutečnosti v demokratických poměrech žije méně než polovina obyvatel naší planety, ostatní se nacházejí v autoritativních státech různého typu, od náboženských oligarchií po totalitní diktatury.

Jako reálná alternativa k pojmu ideální demokracie se někdy užívá termín polyarchie (vláda více osob).

Termín demokracie poprvé použil Řek Hérodotos ve významu vláda mnohých.

Každý člověk může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.

participace občanů, volby, referendum
(viz str. 28-29)

oddělení moci
(viz str. 21)

lidská práva
(viz str. 16)

Ačkoli je demokracie zakotvena v ústavách většiny moderních států, může být (a v historii našeho státu byla) ohrožena pravicovými i levicovými totalitními postoji. V levicové komunistické diktaturně nepřímo vyústilo zneužití plebiscitární demokracie, kdy se všichni musí podříditi obecné vůli tvořené všemi občany (dělnickou třídou) a opoziční názory menšin jsou potlačovány. Z opačné strany demokracii omezují absolutní vlády, které neumožňují občanům prakticky se podílet na rozhodování a jež občané nemají právo nenásilně odvolat (absolutismus je jedním z ideových zdrojů fašismu).

Protikladem demokracie jsou diktatury, totalitní politické systémy. Jejich společnými znaky jsou:

- jediná vládnoucí skupina, která disponuje monopolem moci
- jediná oficiální státní ideologie, světový názor
- režim jedné politické strany, která vyžaduje disciplínu
- kontrola všech oblastí individuálního i společenského života
- policejní režim, jenž dohlíží nad vším a nad všemi (cenzura, informační izolace)

Hlavní formy demokratické kontroly státní moci

Základní formy demokracie jsou přímá a nepřímá (zastupitelská).

• Přímá demokracie

PŘÍMÁ DEMOKRACIE je založena na přímé účasti občanů na rozhodování o věcech veřejných.

V čisté formě existovala jen v antickém Řecku. Vzhledem k početnosti současných států je původní pojetí neuskutečnitelné, současnou formou přímé demokracie je referendum nebo plebiscit.

Nepřímá demokracie

V NEPŘÍMÉ (ZASTUPITELSKÉ) DEMOKRACII se občan účastní politického rozhodování zprostředkovaně, delegováním svého podílu na moci na své zvolené zástupce, kteří naplňují jeho vůli v orgánech státu, regionu či obce.

V současnosti jsou všechny demokracie nepřímé. Nejčastěji využívanou formou nepřímé demokracie jsou volby. Nepřímá demokracie zachovává všechny podstatné znaky vlády lidu:

- **rovnost** - všichni občané jsou si rovni, každý může být vybrán do veřejné funkce a ve volbách má rovnoprávný hlas
- **pluralita** - občan má možnost volby, výběru mezi různými politickými subjekty
- **dočasnost** - moc je zvoleným zástupcům svěřena jen dočasně, omezena volbami
- **kontrola** - moc je pod kontrolou opozice v parlamentu a kontrolních orgánech
- **většinový princip** - platí to, co rozhodne většina

Zastupitelská demokracie je **liberální** - garantuje každému občanovi bez ohledu na jeho původ, rasu, národnost, vyznání, sexuální orientaci a sociální postavení dodržování nezadatelných lidských, občanských a politických práv a svobod.